

ФУНКЦІЇ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ

Рассмотрены функции тактических операций и предложена их классификация. Обращено внимание на возможности прогнозирования функциональной направленности тактических операций.

У теорії криміналістики проблема функцій тактичних операцій при розслідуванні злочинів являє собою один із найперспективніших напрямів досліджень. Аналіз робіт, присвячених тактичним операціям, свідчить про те, що в наукових розробках функцій тактичних операцій досі існують великі прогалини, необхідність заповнення яких сьогодні набуває все більшої актуальності.

Уперше у криміналістиці функції тактичних операцій досліджував А. В. Дулов (1979 р.), який зазначив, що при розробці тактичної операції потрібно враховувати і функціональну підструктуру — певну залежність, сукупність функцій, які виконуються при реалізації даних тактичних засобів. Вирізнення технологічної підструктури забезпечує ретельне і глибоке вивчення проблем взаємодії між різними особами, які беруть участь у проведенні тактичної операції. Кожний тактичний засіб реалізується через дії людей — функції при проведенні тактичної операції. Неоднаковий зміст цих функцій.

Разом з тим, автор не називає конкретні функції тактичних операцій та не розкриває їх зміст. Розглядаючи функції таких тактичних засобів, він пов'язує їх з діяльністю учасників тактичної операції, при цьому зауважує, що доцільно так побудувати структуру тактичних операцій, щоб найбільша кількість її учасників наділялась функціями не тільки проведення дій, але й прийняття рішень, правильність яких уже контролюється слідчим, котрий має право або погодитись з запропонованим рішенням, або прийняти інше.

Досліджуючи деякі питання перспектив розвитку теорії тактичних операцій, В. І. Шиканов (1983 р.) вказує на актуальність та необхідність дослідження функцій тактичних операцій як одного із найбільш перспективних напрямів розробки концепції тактичних операцій у криміналістиці. У зв'язку з цим автором зазначається, що функції тактичних операцій багатогранні. Це і засіб організації діяльності слідчого з урахуванням вимог криміналістичної праксеології. Це і форма співробітництва слідчого з оперативними підрозділами органів внутрішніх справ. Це, нарешті, і надійний засіб, призначений оптимізувати процес розслідування злочинів на основі останніх досягнень системології, пов'язаної з сучасним етапом науково-технічної революції.

Досить своєрідним, на наш погляд, є визначення функцій тактичних операцій в даній роботі. Функції тактичних операцій розглядаються як «засоби» та «форми» прояву таких тактичних засобів, через їх властивості, як один із аспектів, сторін розглядуваної категорії. Очевидно, таке розуміння повною мірою не відображає правильне розуміння сутності, природи та поняття функцій тактичних операцій.

Виходячи із вищенаведеного, можна дійти висновку, що в основному функціональне призначення тактичних операцій у криміналістичній літературі висвітлюється науковцями через перелік вузького кола їх функцій або функціональних властивостей, без глибокої теоретичної розробки. В інших випадках функції тактичних операцій розглядаються як «засоби» та «форми» прояву таких тактичних засобів. Такий підхід відображає лише одну зі сторін, один із багатьох аспектів розглядуваної категорії. Це повною мірою практично не дає повного уявлення про правильне розуміння природи, сутності функцій тактичних операцій у слідчій діяльності, про їх багатогранність та багатоаспектність, складну систему таких функцій як єдиний цілісний комплекс явищ (самих функцій) та процесів

(зв'язків між ними), що відображає суттєві сторони, поняття, роль та функціональне призначення розглядуваних тактичних засобів.

Досліджуючи зміст функцій тактичних операцій, не важко помітити, що зазначена категорія тісно пов'язана з такими поняттями, як сутність, зміст тактичної операції. Шлях до пізнання сутності тактичної операції походить передусім через пізнання її функцій. Тільки сутність тактичної операції може надати її функціям відповідної визначеності, яка проектується на практичну діяльність. У визначенні поняття функцій тактичних операцій можна виокремити два підходи: від сутності тактичних операцій та від з'ясування певних видів діяльності у процесі їх реалізації. Однак у жодному разі не можна допустити одностороннього підходу. Тобто для поняття функцій тактичних операцій характерним має бути саме двосторонній зв'язок: з одного боку, з їх сутністю, а з другого — з їх практичною діяльністю, тобто розглядати тактичну операцію необхідно з позицій діяльнісного підходу як певні напрями діяльності.

Таким чином, можна зробити висновок, що функції тактичних операцій — це прояви властивостей, ролі та функціонального призначення тактичних операцій, які спрямовані на реалізацію цілей розслідування, вирішення окремих тактичних завдань, ситуаційно обумовлені та пов'язані з об'єктами впливу і відображають основні напрями діяльності в процесі їх проведення.

Отже, у криміналістичній теорії сформульована категорія «функція тактичної операції» відображає реальний процес функціонування тактичних операцій, що знаходить свій прояв у певних напрямках її діяльності з реалізації цілей і завдань, обумовлених як слідчою ситуацією на певному етапі розслідування, так і сутністю тактичної операції, її функціональним призначенням. У функціях тактичних операцій виражається її сутність — найбільш глибинне і усталене в ній. Відображення у функціях тактичних операцій їх призначення означає, що вони є засобом (інструментом) вирішення окремих тактичних завдань. Слід погодитись також з думкою, що функції тактичних операцій характеризують призначення цього тактичного засобу; визначають характер та його особливості як самостійного виду практичної пізнавально-пошукової діяльності.

На наш погляд, окремого розгляду потребує проблема криміналістичної класифікації функцій тактичних операцій та розробка їх системи. На сьогодні у криміналістичній літературі, на жаль, у деяких роботах лише фрагментарно або в порядку постановки про-

блеми згадуються окремі аспекти зазначеного питання. Тому розробка і дослідження системи функцій тактичних операцій виступає одним із найпріоритетніших напрямів дослідження криміналістичної теорії тактичних операцій.

За положенням та відносинами функцій у тактичній операції останні можна класифікувати на: а) внутрішні (регулюють процеси всередині системи, властиві для внутрішнього змісту окремої тактичної операції); б) зовнішні (орієнтовані на реалізацію цілей системи, взаємодію з об'єктами впливу та слідчими ситуаціями). Вони відбивають прояви властивостей, ролі та функціонального призначення тактичних операцій, які спрямовані на вирішення окремих тактичних завдань, ситуаційно обумовлені та пов'язані з об'єктами впливу і відображають основні напрями діяльності у процесі проведення таких тактичних засобів під час розслідування злочинів.

Функції тактичних операцій являють собою багатоаспектне утворення, досить складну систему, яка визначає сукупність функцій, що виконуються при реалізації даних тактичних засобів. На підставі аналізу системи функцій тактичних операцій можна зробити висновок про те, наскільки ефективно реалізовується тактична операція, які завдання можна вирішити завдяки проведенню тієї чи іншої тактичної операції, які функції досягли своєї мети, які ні і, взагалі, ефективність та цінність обраної тактичної операції.

Практична цінність запропонованої системи функцій полягає в тому, що врахування слідчим при плануванні проведення тактичної операції дає змогу передбачити можливу систему функцій, які така операція буде виконувати. Іншими словами, знання слідчим функцій, які виконують ті чи інші тактичні операції, та можливість їх реалізації у процесі розслідування злочинів дає змогу передбачити можливі результати впливу тактичної операції на слідчу ситуацію, оптимізувати процес розслідування, підвищити ефективність застосування тактичної операції.

Отже, слідчий, плануючи тактичну операцію, може прогнозувати, які функції під час її реалізації будуть виконуватись, наприклад, при розробці плану тактичної операції «Пошук та затримання злочинця, який переховується від слідства» можна передбачити систему функцій, яка характерна для даної тактичної операції і які з них можуть бути реалізовані. Так, внутрішніми функціями можуть бути такі: а) розпорядча; б) координації та погодження; в) субординації та підпорядкування; г) контролююча; г) цілепоглинаюча. Серед зовнішніх

Розділ III. Тактико-криміналістичне та методичне забезпечення...

функцій основними можуть бути: пошукова, пізнавальна, конструктивна, організаційна тощо, додатковими можуть виступати діяльнісні, рольові та ін.

Таким чином, у процесі планування тактичної операції слідчий може передбачити: які саме функції виконує та чи інша операція, який буде вплив та результат після її проведення, як ці функції будуть впливати на слідчу ситуацію і наскільки вони можуть змінити слідчу ситуацію у кращий бік; яка ефективність тих чи інших функцій; чому не всі функції тактичної операції досягли бажаних результатів; що необхідно зробити, щоб функції тактичної операції спрацювали на сто відсотків, найбільш ефективніше? Кожна тактична операція передбачає свою найбільш повну, можливу систему функцій, які вона може виконати. Усі функції працюють на один результат — вирішення тактичних завдань і досягнення мети тактичної операції. Основний сенс існування системи функцій тактичних операцій, ролі та призначення їх у слідчій діяльності по вирішенню окремих проміжних завдань полягають не у самоцілі, а лише в єдності, яка обумовлена взаємозв'язками і взаємозалежностями між функціями як елементами системи розслідування.

Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого

Інститут вивчення проблем злочинності
Національної академії правових наук України

Криміналістика XXI століття

**Матеріали міжнародної науково-практичної
конференції**

25–26 листопада 2010 р.

Харків
«Право»
2010

ББК 67.9(4УКР)6
К 82

Криміналістика XXI століття : матеріали міжнар. наук.-
К 82 практ. конф., 25–26 листоп. 2010 р. – Х. : Право, 2010. – 832 с.
ISBN 978-966-458-209-1

Видання містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Криміналістика XXI століття», яка була організована Національною юридичною академією України імені Ярослава Мудрого спільно з Інститутом вивчення проблем злочинності Національної академії правових наук України. Висвітлено загальнотеоретичні проблеми криміналістики та її викладання у навчальних закладах, науково-технічне, тактико-криміналістичне та методичне забезпечення правоохоронних органів у сучасних умовах, а також експертне забезпечення правосуддя.

Для працівників правоохоронних органів, науковців, викладачів, аспірантів та студентів вищих юридичних навчальних закладів.

ББК 67.9(4УКР)6

ISBN 978-966-458-209-1

© Національна юридична академія
України імені Ярослава Мудрого,
Інститут вивчення проблем злочин-
ності Національної академії право-
вих наук України, 2010
© «Право», 2010